

Ukraine at the credit cooperation market.

This article is devoted to comparison of the impact of state and self-regulatory organizations in the functioning of Credit Unions' System of Ukraine. The existing method for effectiveness assessment of the state regulation system of credit unions in Ukraine has been improved. The paper states that a significant increase in the number of supervised institutions inspections is observed in the post-crisis period, which is the result of attention increase of the body to financial institutions' operation because of the manifestation of a number of scandalous cases and commencement of prosecutions against chiefs and shareholders of credit cooperatives.

Activity indices of government regulation and efficiency of the supervisory body control functions are calculated. Also the integral indicator of credit cooperation system development is calculated in terms of government regulation and that part of it which is a member of self-regulatory organizations. The largest activity of state regulation and effectiveness of the State Commission for Regulation of Financial Services Markets of Ukraine control functions in the field of Ukrainian credit cooperatives was registered in 2010. Such activation of the supervisory authority operation is connected with significant measures implemented in the market to prevent manifestations of systemic crises and negative effects that were caused by the financial crisis of 2008-2009. Since 2012 an activity strengthening of government regulation is observed, and there is a gradually increase of the efficiency of supervisor control functions in this area of financial relations. On the basis of calculations we can conclude that the indicator of integral development of credit cooperatives reaches the desired value in those years when a relatively low state regulation activity is observed with simultaneously high level of control function's performance by the supervisor. Just 2012 is considered as the most successful in terms of the impact of government regulation on the development of credit cooperatives in Ukraine. It is proved that the participants of self-regulatory organizations have achieved better results in their development than the national system of credit cooperatives, governed solely by the state.

Key words: *credit unions, self-regulatory organizations, regulation, state regulation, State Commission for Regulation of Financial Services Markets of Ukraine.*

УДК 338.001.36

Т. К. Мосійчук

СТРУКТУРНІ ЗРУШЕННЯ ЯК ОСНОВА ЗМІЦНЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

В статті аналізуються структурні деформації економіки України, що представляють загрозу економічній безпеці країни. В результаті проведеного дослідження визначено структурні проблеми, які потребують першочергового вирішення для модернізації економіки і прискорення інноваційного розвитку. Автором обґрунтовано необхідність проведення державної підтримки пріоритетних інноваційних напрямів неселективними методами.

Ключові слова: *структурні реформи, інноваційний розвиток, інноваційна політика, економічна безпека.*

Постановка проблеми. Сучасна структура економіки України характеризується численними деформаціями, які призводять до високої енерго- та ресурсоемності більшості видів випущеної продукції. В економіці домінують галузі, які виробляють сировину та продукцію з низьким ступенем переробки. За умов збільшення товарного експорту такої продукції це означає, що Україна зростаючими темпами розпродас свої природні ресурси і неефективно використовує виробничий та науковий потенціали, особливо, якщо врахувати, що імпорт в країну в основному складається з високотехнологічної та наукоємної продукції. Необхідність активізації структурних реформ економіки України,

спрямованих на її інноваційний розвиток, є одним із найважливіших напрямів вітчизняних економічних реформ

Зволікання із проведенням структурних реформ у відповідності із світовими тенденціями сприяє все зростаючому технологічному відставанню української економіки від розвинених країн. За даними Національного інституту стратегічних досліджень при Президентіві України, в найближчі роки наша країна буде імпортувати близько 60 % технологій. При цьому використання застарілих технологій, обладнання із високим ступенем морального і фізичного зносу обумовлює необхідність митного захисту неефективних виробництв і зміщення пріоритетів в бюджетно-податковій політиці. Незавершеність структурних реформ створює серйозну загрозу стабільності національної економіки.

Цілі й завдання нового етапу структурних реформ є на порядок складнішими і масштабнішими від тих, що вирішувалися економікою в попередні роки. З огляду на це проблема активізації структурних зрушень як важливого фактору прискорення інноваційного розвитку набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження структурних реформ, направлених на активізацію інноваційного розвитку національної економіки, цілком закономірно були в центрі уваги вітчизняної економічної науки. Безсумнівну теоретичну та практичну значущість для розробки методології формування та розвитку механізму структурних перетворень представляють наукові роботи В. Гейця, А. Гальчинського, О. Амощі, Л. Шинкарука, Я. Жаліло, М. Скрипниченка, Т. Приходька, А. Даниленка, Т. Шинкоренка, В. Гордієнка, І. Одотюк, С. Білої. Одним із важливих напрямів державного регулювання, що сприяє проведенню структурної перебудови, є активізація інноваційної діяльності. Ці проблеми досліджуються у працях Л. Федулової, О. Шнипка, Т. Бової, С. Гасанова, В. Сизоненко та ін.

Вказані дослідження суттєво просунули наукову розробку різних аспектів формування і розвитку механізму структурних перетворень. Проте багато важливих проблем ще досліджені не достатньо. Серед них, на погляд автора, основною є удосконалення методів та інструментів реалізації структурних перетворень, направлених на активізацію інноваційного розвитку. Крім того, досягнуті результати в сучасних умовах, що суттєво змінилися в результаті загострення зовнішніх та внутрішніх загроз, стали недостатніми для розроблення адекватних інструментів структурної політики держави, направленої на прискорення інноваційного розвитку.

Метою дослідження є розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо активізації структурних реформ, направлених на прискорення інноваційного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Структурна реформа поряд із інституційними реформами по своєму впливу на головні тенденції соціально-економічного розвитку набуває вирішального значення в системі економічних реформ, які здійснюються в Україні. Її специфіка в Україні полягає в тому, що перебудувати необхідно економіку, яка страдає глибокими деформаціями, низькою конкурентоспроможністю більшості видів виробництв, високим рівнем монополізації.

Підґрунтям посилення деформованості структури української економіки стала дія наступних факторів, як: надмірна частка споживання та недостатні обсяги нагромадження капіталу; посилення сировинної спрямованості економіки; згортання виробництва в провідних галузях переробної промисловості, насамперед у машинобудуванні; значна частина виробництва є технічно та технологічно відсталою з високим рівнем зношеності основних фондів, низьким рівнем використання виробничих потужностей, високою фондо-, матеріало- та енергоємністю; витіснення іноземними фірмами вітчизняних підприємств як із зовнішнього, так із внутрішнього ринку; зростання зовнішнього боргу України і пов'язане з цим збільшення витрат на його погашення; низький рівень впровадження інновацій.

Практичне формування засад інноваційної моделі розвитку України потребує

невідкладного розв'язання структурних проблем, які набули критичного значення.

Першою структурною проблемою, яка потребує нагального вирішення, пов'язана із небезпекою структурної деградації реального сектору України, оскільки частка сировинної та напівфабрикатної складової в загальному обсязі продукції збільшується як на міжгалузевому, так і на галузевому рівнях. Питома вага паливно-енергетичних та сировинних галузей за останні роки зросла майже вдвічі. Хоча за останні роки ситуація дещо змінилася дещо стабілізувалася (1990 р. — 32,8 %, 2000 р. — 63 %, 2012 р. — 58 %). Незважаючи на досить вагому частку обробної промисловості (67,5 % у 2013 р.) в її складі (без ПДВ) переважають галузі і виробництва з низьким рівнем технологічної переробки: металургія та оброблення металу (20,4 %), виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення (4,9 %), хімічна та нафтохімічна промисловість — 7,4 %, целюлозно-паперове виробництво та видавнича діяльність — 2,0 %. Ці виробництва разом із добувною промисловістю (12,0 %), виробництвом та розподілом електроенергії, газу та води (20,5 %) займають 67,2 %.

За такої структури реального сектора економіки, як відзначали В. Геєць, Л. Шинкарук [1], Я. Жаліло [2], А. Даниленка [3], не можна очікувати значного підвищення ефективності економіки внаслідок низького рівня валової доданої вартості на одиницю витрат, що притаманні галузям, які займаються видобутком та первинною переробкою сировини.

Імперативом економічного розвитку України у найближчому десятилітті повинно стати відновлення високих показників економічного зростання, яке спиратиметься, насамперед, на збільшення випуску підприємств з високим ступенем переробки продукції.

Ключову роль у забезпечення економічного зростання, ефективної реалізації економічних реформ відіграє інвестиційна діяльність. У нинішніх умовах уряд України змушений спрямовувати значні обсяги бюджетних коштів на досягнення фінансової стабілізації та вирішенні низки соціальних проблем. При цьому завдання активізації інвестиційних процесів як базової передумови переходу до інноваційної моделі розвитку має залишатися серед стратегічних пріоритетів державної політики.

Водночас аналіз динаміки інвестиційних процесів засвідчує поступове, проте неухильне погіршення ситуації в інвестиційній сфері за останні роки. Якщо в 2011–2012 р. спостерігалася доволі висока динаміка інвестицій, то у 2013 р. ситуація в інвестиційній сфері різко погіршилася: обсяг використаних (освоєних) інвестицій скоротився на 11,1 % порівняно з попереднім роком. Негативні тенденції в інвестиційній діяльності поширилися на основні сектори економіки — промисловість, будівництво, торгівлю, транспорт. Прискореними темпами знижувалися інвестиції в наукомісткі та високотехнологічні галузі промисловості, зокрема, у виробництво електричного устаткування — на 3,9 %, комп'ютерів, електронної та оптичної продукції — на 3,4 %, виробництво машин та устаткування, не віднесених до інших груп — на 19,3 %.

Через обмеженості ресурсної бази бюджету різко скоротилися інвестиції в усі галузі соціальної сфери: у професійну, наукову та технічну діяльність — на 64,7 %, охорону здоров'я та надання соціальної допомоги — на 35,5 %. Це звужує можливості розвитку людського капіталу як базового чинника інноваційної економіки.

Як наслідок, в Україні тривалий час склалася нераціональна структура інвестицій за сферами економіки, із надто високою часткою секторів, які займаються фінансово-посередницькою діяльністю, а також добуванням корисних копалин (табл. 1).

Таблиця 1

Структура капітальних інвестицій за комплексами секторів економіки %

Сектора економіки	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Обробний сектор	16,2	16,4	14,7	17,3
В тому числі машинобудівний комплекс	2,5	2,4	2,6	2,3

Добувний сектор	8,3	9,3	10,7	8,5
Зв'язок	4,6	3,8	3,5	3,7
Транспортний комплекс	15,5	18,1	20,4	19,9
Агропромисловий комплекс	6,1	6,6	6,6	7,1
Фінансово-посередницький комплекс	18,5	17,6	15,3	16,1
Соціальний комплекс	2,8	2,4	2,5	2,2
Інші сектори	25,5	23,4	23,7	22,9

Розраховано по: Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності за відповідні роки/ Державний комітет статистики України. [Електр. ресурс]: Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

За підсумками 2013 р. в структурі капітальних інвестицій питома вага цих сфер діяльності склала 24,6 %, зокрема торгівлі — 8,4 %, операцій з нерухомим майном — 5,2 %, фінансової та страхової діяльності — 2,5 %. Питома вага машинобудування як провідної галузі, що забезпечує модернізацію всіх сфер економіки, залишається незначною.

Суттєвою перепоною для переходу на інноваційну модель розвитку є погіршення технологічної структури інвестування, в якій постійно знижується частка капітальних інвестицій в машини та обладнання, натомість переважають інвестиції у нежитлові будівлі та споруди. Так, в 2013 р. питома вага інвестицій в пасивну частину основних фондів склала 59,6 %, тоді як інвестиції в машини та обладнання — 36,4 %.

В оцінці структурних зрушень в інвестиційній сфері необхідно особливо виділити частку вкладень, яка направляє на якісне удосконалення існуючого відтворення, незалежно від того, реалізуються чи капітальні вкладення шляхом технічного переозброєння, реконструкції чи нового будівництва. Так, в 2013 р. питома вага інноваційних витрат в загальному обсязі капітальних інвестицій склала 9,4 % проти 15,5 % у 2010 р. Низька питома вага інноваційних витрат на обладнання та програмне забезпечення в провідних галузях вітчизняної економіки. Так, в металургійному виробництві інноваційні витрати в обладнання та програмне забезпечення в загальному обсязі інвестицій в 2012 р. склали 8,1 %, в машинобудуванні — 16,5 %. Це виступає одним із головних факторів, що стримує перехід на інноваційну модель розвитку.

Не менш важливого значення для активізації інвестиційної діяльності набуває захист прав інвесторів. За показником захисту прав власності в рейтингу Глобального індексу конкурентоспроможності 2013–2014 рр. Україна посіла 143 місце серед 148 країн, за показником захисту прав міноритарних акціонерів – 146 [4].

У зв'язку з цим першочерговими напрямками активізації інвестиційної діяльності, направлених на стимулювання інноваційної діяльності, є:

зміцнення системи захисту прав приватної власності через удосконалення законодавства з питань банкрутства та протидії протиправному поглинанню і захопленню підприємств, посилення відповідальності за порушення у сфері державної реєстрації, реформування судової системи;

стимулювання інвестицій у високотехнологічні та конкурентоспроможні виробництва шляхом запровадження диференційованих податкових ставок на частину податку на прибуток, що справляється на інвестиції;

посилення інвестиційної спрямованості бюджетної політики шляхом збільшення капітального інвестування за рахунок бюджетних коштів, перегляд умов надання гарантій для отримання кредитів суб'єктами господарювання.

Україна мала розроблену систему податкових пільг для інноваційної діяльності. Відповідно до закону України «Про інноваційну діяльність» до основних пільгам для інноваційних підприємств відноситься податок на прибуток (50% податку на прибуток,

отриманого від виконання інноваційних проєктів має залишатися в розпорядженні платника податків), ПДВ (50% пільга), митні мита (звільнення від сплати ввізного мита на комплектуючі, які не виробляються в Україні і призначені для виконання пріоритетних інноваційних проєктів), прискорена амортизація основних фондів. Однак ці пільги не діють, відповідні статті були викреслені із закону, а положення щодо фінансової підтримки мають декларативний характер. Наразі Податковий кодекс України має тільки положення щодо льотного режиму оподаткування для енергоефективних заходів та проєктів.

По-друге, в умовах економічної та політичної нестабільності у світі Україна не може допустити ризику погіршення стану економічної безпеки. У зв'язку з цим основні напрями структурних реформ повинні визначатися з урахування забезпечення належного стану всіх сфер економічної безпеки країни. Передусім, необхідно різко зменшити залежність держави від зовнішньої кон'юнктури, зокрема, від зовнішніх джерел постачання енергоресурсів та від іноземних фінансових ринків, тобто від того, на що вона не здатна впливати [5].

Станом на кінець 2012 р. частка імпорту у внутрішньому споживанні газу становила 61,8 %, нафти — 32,2 %, вугілля та торфу — 23,2 %. У зв'язку з цим пріоритетним напрямком активізації структурних реформ, направлених на забезпечення економічної безпеки, повинно стати впровадження енергозберігаючих технологій.

В сучасних умовах інноваційно-інвестиційна політика повинна передбачати створення технічних передумов підтримання достатнього обсягів виробництва паливно-енергетичних та сировинних ресурсів і обмеженого їх розширення. Це дасть можливість створити надійну базу економічному зростанню.

Необхідний контроль з боку НБУ за формування ресурсної бази вітчизняних банків за рахунок кредитів нерезидентів. Як засвідчила фінансово-економічна криза 2008–2009 рр., висока залежність вітчизняних банків від іноземних ринків капіталу загрожує стабільному розвитку національної економіки. Нині заборгованість банківської системи за кредитами, наданими нерезидентами, скоротилася з 235,7 млрд грн у 2008 р. до 109,0 млрд грн у 2013 р. Незважаючи на скорочення частки зовнішніх кредитів в структурі пасивів банків із 24,3 % до 7,7 %, в подальшому можлива зворотна тенденція, яка може повторити кризові явища, які відбувалися в банківській системі України в період фінансово-економічної кризи.

По-третє, першочерговим завданням активізації структурних реформ повинно стати усунення макроекономічних диспропорцій. Внаслідок поглиблення деформацій структури реального сектора економіки, падіння виробництва, посилення технологічної відсталості, інвестиційного та інноваційного занепаду відтворюваних процесів відбулися негативні зрушення у складових валового внутрішнього продукту. Структурна диспропорція проявляється у надмірному споживанні та недостатньому обсязі нагромадження. В 2013 р. частка фонду споживання у використаному валовому внутрішньому продукті становила 85,5 %, фонду нагромадження — 14,5 %. Це призводить до покриття надлишку попиту за рахунок випереджаючого зростання імпорту, а відтак — стабільного погіршення сальдо зовнішньої торгівлі та ризиків валютної девальвації.

Низький рівень валового нагромадження основного капіталу у структурі валового внутрішнього продукту не відповідає потребам прискорення економічного розвитку на інноваційній основі. В країнах з високими темпами зростання рівень нагромадження сягає до 1/3 валового внутрішнього продукту. Ми підтримуємо позицію О. Гасанова та В. Сизоненко, які вважають, що ключовим пунктом інноваційної моделі структурних зрушень має бути зміна співвідношення нагромадження та споживання на користь першого [6, с. 23].

Крім того, мають місце диспропорції у розподілі вартості товарів і послуг за структурними компонентами валового внутрішнього продукту. Аналіз структури випуску дав змогу В. Гейцю, Л. Шинкарук В. [1], Гордієнку [7] та Т. Шинкоренку [8], зробити

висновок про витратний шлях розвитку економіки в період післякризового відновлення. В структурі випуску питома вага проміжного споживання в 2010–2012 рр. є практично незмінною і складає близько 42 % (в 2012 р. – 42,3 %).

Четверта структурна проблема, яка потребує якнайшвидшого розв'язання, лежить у площині фінансової системи. Активізація структурної перебудови економіки України неможлива без розширення фінансового забезпечення інвестиційної діяльності підприємств. Це, у свою чергу, об'єктивно потребує використання фінансової системи як засобу розвитку економіки країни, розширює цілі та задачі в умовах переходу на інноваційну модель розвитку.

Важливу роль у фінансово-кредитному забезпеченні розвитку української економіки відіграє ринок позичкових капіталів. Найбільш потужний з точки зору і обсягів, і стабільності сегмент ринку — це ринок банківських кредитів. Через механізм кредитно-банківської системи позичковий капітал перерозподіляється між галузями економіки.

Проте в Україні останнім часом існують значні протиріччя між орієнтирами у розвитку банківського і реального секторів економіки. Протягом усього періоду розвитку незалежної економіки України основним джерелом фінансування інноваційної діяльності залишалися власні фонди компаній. Нині структура банківських кредитів за галузями та термінами не відповідає потребам активізації інноваційних процесів – переважна частка кредитів (понад 80 %) спрямована у поточну діяльність, і за останні три роки структура наданих кредитів практично не змінилася. Тривалий час в Україні пріоритетними напрямками використання кредитних ресурсів залишаються торгівля та операції з нерухомістю, питома вага яких у загальному обсязі кредитів, наданих нефінансовим корпораціям, станом на 31.12.2013, р. становила 50,3 %, в тому числі кредитів зі строком погашення від 1 року до 5 років — 49,1 %.

Незадовільна з погляду фінансового забезпечення активізації модернізаційних процесів структура банківських кредитів в Україні актуалізує завдання розробки стимулюючих заходів щодо структурних зрушень у розподілі кредитних ресурсів банківської системи країни. Для цього у вітчизняній банківській системі існують необхідні передумови, а саме: збільшилося кредитування реального сектору економіки; за 2013 р. приріст становив 14,7 %, або 90,0 млрд грн, що більш ніж у три рази перевищує рівень 2012 р.; продовжилися процеси капіталізації банківської системи — у 2013 р. регулятивний капітал банків зріс на 26,0 млрд грн, а статутний, що є його основною складовою — на 10,0 млрд грн; банківська система відпрацювала з позитивним фінансовим результатом, який становив 1,4 млрд грн (в 2012 р. — 4,9 млрд грн).

Разом з тим, існує низка обставин, що стримують кредитну активність вітчизняної банківської системи, а саме:

залишається стабільно високою частка проблемної кредитної заборгованості реального сектору; в 2013 р. прострочена заборгованість за кредитами нефінансових корпорацій склала 51,4 млрд грн, або 7,4 % від їх обсягу, що відволікає значні ресурси банків для створення резервів;

«коротка» та дорога ресурсна база банків. В структурі депозитного портфелю банків частка короткострокових депозитів станом на 1.01.2014 р. становила 58,9 %. В абсолютному вимірі обсяг кредитів, виданих терміном понад 1 рік, перевищує депозитний портфель банків з тим же терміном на 209,1 млрд грн; процентні ставки за депозитами на кінець 2013 р. становили 11,2 % проти 9,6 % у 2011 р. (7,6 % у 2010 р.);

збільшилися вкладення в цінні папери; головним чином за рахунок вкладення в державні цінні папери. У 2013 році частка державних цінних паперів в біржових контрактах становила 74%. Лише за п'ять останніх років (з 2009 р. по 2013 р.) обсяги інвестицій банків в цінні папери зросли з 40,1 млрд до 141,0 млрд або 3,5 рази, а їх доля в активах — відповідно з 4,0 % до 10,0 %;

скорочується ліквідність банківської системи; кошти на кореспондентських рахунках, що відкриті в інших банках, зменшилися за рік на 21,5 % (на 21,4 млрд грн) —

до 78,1 млрд грн, що стало причиною дорожчання ресурсів на міжбанківському ресурсному ринку;

зберігається висока залежність ресурсної бази вітчизняних банків від зовнішніх ринків капіталу, що загрожує виведенням капіталу та загостренням кризових явищ із оплатою боргів (станом на 1.01.2014 р. зовнішній борг українських банків становив 22,6 млрд дол. США).

В умовах зависоких кредитних ризиків та обмежених можливостей позичальників банки почали переорієнтуватися на кредитування держави. На кінець 2013 р. обсяг облігацій, випущених центральними органами державного управління (ОВДП), що знаходився в портфелі комерційних банків, становив 88,1 млрд грн. проти 16,9 млрд грн станом на 1.01.2009 р., або збільшився у 5,2 рази. Це означає, що потенційні можливості банківської системи не використовуються для фінансування інвестиційної діяльності реального сектору.

Незважаючи на підвищення ролі банків у фінансуванні інвестиційної діяльності, зацікавленість банків у фінансуванні інвестиційних процесів знижується — частка кредитів, виданих на інвестиційні цілі, зменшилася з 19,1 % у 2009 р. до 4,5 % у 2013 р. Тенденція до зменшення частки кредитів в інвестиційній діяльності в загальній сумі кредитів, наданих комерційними банками, що спостерігається в останні роки, свідчить про незацікавленість банківської системи фінансувати заходи структурної перебудови національної економіки, що не відповідає стратегічному завданню її модернізації та переведенню на інноваційний шлях розвитку.

Слід зазначити, що за останні роки різко збільшилася присутність держави в банківській системі країни. Крім державних банків «Ощадбанк» і «Укресімбанк», держава стала власником більш ніж на 90% комерційних банків «Родовід», «Київ», «Надра» і «Укргазбанку», постраждалих в період кризи 2008-2009 років і одержали державну підтримку. Загальна сума кредитних вкладень державних фінансово-кредитних установ станом на 01.01.2014 р становила 130, 148 млрд. грн. або 16,28% від загального обсягу кредитів, наданих банківською системою [9]. Наявність потужної мережі державних фінансово-кредитних установ не стало рушійною силою активізації банківського кредитування інвестиційної діяльності реального сектору економіки. Держава використовує банки не для фінансування програм модернізації структури промисловості України та стимулювання інвестиційної діяльності, а для продажу їм цінних паперів, що випускаються для фінансування дефіциту бюджету. Перетікання коштів у державний сектор економіки та використання їх для обслуговування державних боргів звужує фінансові можливості реалізації структурних зрушень.

Актуальним завданням є оптимізація частки державної власності шляхом обмеження збільшення частки державних банків, яке підриває основи конкуренції на ринку позикових капіталів. Використання ресурсів державних банків тільки відповідно до програм структурної перебудови національної економіки дозволило б збільшити кредитні ресурси для фінансування інноваційних процесів української економіки більш ніж на 100 млрд. грн.

В сучасних умовах істотне значення мають зусилля державної підтримки інвестиційної та інноваційної активності, вживання заходів по створенню стійкої банківської системи, що відповідає інтересам реальної економіки, полегшення доступу підприємств до довгострокових кредитів, спрямованих на фінансування капітальних вкладень.

Посилення ролі фінансової системи як засобу розвитку економіки на інноваційній основі можливе при реалізації однієї з основних моделей побудови національної інноваційної системи:

переважно заснованої на ринкових механізмах координації з елементами державної участі, як в США, Великобританії та інших країни Західної Європи, або з домінуванням централізованого управління інноваційним процесом, який протікає в ринковому

середовищі і культивується і підтримується державою, як в Японії, Південній Кореї, Китаї, Росії.

Друга модель спирається на прямі методи державної підтримки, такі як пряме фінансування інноваційної діяльності підприємств відповідно до цільових державних програм, державні закупівлі або приватно-державне партнерство. Такі методи виглядають найбільш привабливими, оскільки дозволяють швидко інтенсифікувати інноваційну діяльність, особливо в умовах нерозвиненості ринків приватних капіталів.

Враховуючи обмеженість бюджетних ресурсів, прямі методи державної підтримки змушені спиратися на селективний підхід. Селективний підхід означає, що фінансові ресурси (державні субсидії, контракти) або пільги надаються за рішенням чиновника, бюрократичного апарату. Тоді як універсальний (неселективний) підхід припускає, що даються переваги великій групі підприємств автоматично, без участі чиновника. Селективне (виборче) регулювання стає тим більш актуальним, чим більш обмежені ресурси, якими розташовують держава, та чим коротші терміни для отримання результату.

Роботи В.Попова [10] свідчать, що існує критичний рівень інституційної зрілості держави, який уможливує застосування селективних підходів у політиці. Селективні заходи вимагають більшої інформованості і більшою мірою, ніж більшість з універсальних заходів, стимулюють привласнення ренти бюрократами.

Відповідно до індексу сприйняття корупції 2013 р, розрахованим TransparencyInternational, Україна протягом багатьох років залишається в групі підвищеного ризику разом з Камеруном, Іраном, Нігерією, Центральної Африканської Республікою і Папуа - Новою Гвінеєю. Прогноз на поточний рік негативний. Зокрема Україна стрімко втрачає позиції за показниками сприятливості умов для ведення бізнесу в країні і вже втратила 10 пунктів по параметру політичної та фінансової корупції в порівнянні з 2012 [11].

Висока корупція і незрілість інститутів не означає, що держава повинна відмовитися від спроб проведення активної інноваційної політики. Неселективні методи інноваційної політики, працюють як при добре функціонуючих інститутах, так і при погано працюючих державних інститутах.

До неселективних методів можна віднести податкове стимулювання, яке надає великі можливості для урядів по включенню широкого кола компаній, галузей і видів інноваційної діяльності в сферу впливу політики.

Практична реалізація стратегічного курсу на інноваційний розвиток України має базуватися на усвідомленні необхідності органічного поєднання цілеспрямованого впливу держави на розвиток економіки з ринковими механізмами її функціонування.

Необхідні зміни в структурі виробництва можуть відбутися тільки при розширенні масштабів конкуренції, впровадженні інновацій при веденні бізнесу, формуванні як потужного класу малого і середнього підприємництва, так і великих українських компаній

Висновки. Ключовими орієнтирами структурної модернізації економіки України повинні стати: усунення накопичених структурних диспропорцій шляхом стимулювання інвестиційної активності вітчизняних суб'єктів господарювання; формування дієвих важелів державного регулювання економіки, що спираються на переважно неселективні методи проведення інноваційної політики

В умовах обмеженості бюджетних ресурсів:

слід приділити особливу увагу вибору та коригуванню пріоритетів інноваційного розвитку, зосередженню національних ресурсів на окремих наукових і виробничих напрямках, що забезпечують реалізацію першочергових завдань структурно-інноваційної стратегії;

використовувати селективні методи прямої державної підтримки в сфері фундаментальної науки та науково-дослідної інфраструктури, де отриманий ефект для суспільства в цілому буде набагато вище, ніж прибутковість приватних інвесторів;

повернути до законодавства непрямі методи державної підтримки у фіскальній і

фінансовій сфері для реалізації інноваційної моделі економіки України

В складних економічних і політичних умовах, коли можливості уряду реалізувати комплекс структурних реформ обмежені, необхідно зосередитися на головних проблемах - тих, що більше стримують реформи і одночасно мають найбільші шанси на реалізацію.

Список використаної літератури

1. Структурні зміни та економічний розвиток України: монографія / [Геєць В. М., Шинкарук Л. В., Артџомова Т. І. та ін.]; за ред. д-ра екон. наук Л. В. Шинкарук; НАН України; Ін-т екон. та прогноз. – К., 2011. – 696 с.
2. Жаліло Я. А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави: монографія. – К.: НІСД, 2009. – 336 с.
3. Ризики та перспективи розвитку України у період посткризового відновлення: монографія / [А.І.Даниленко, В.В.Зимовець, В.І.Сіденко та ін.] ; за ред. чл.-кор. НАН України А.І.Даниленка ; НАН України, Ін-т екон. та прогноз. НАН України. – К., 2012. – 348 с
4. The Global Competitiveness Report 2013-2014 – Geneva: World Economic Forum, 2013. – P. 377 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: www.weforum.org/gcr.
5. Білоус О. Український шлях: системна трансформація і модернізація в глобалізованому світі / О. Білоус // Збірник наукових праць «Дослідження міжнародної економіки». Вип. 2 (71). – 2012. – С. 13.
6. Гасанов С. С. Фінансування структурних зрушень та інноваційної модернізації / С.С. Гасанов, В. О. Сизоненко // Фінанси України. – 2014. – № 5. – С. 20–28.
7. Гордієнко В. О. Проблеми структурної перебудови економіки України: монографія. – Дніпропетровськ: Дніпропетр. держ. фін. акад., 2012. – 200 с.
8. Шинкоренко Т. П. Структурні зміни в економіці України: порівняння із загальносвітовими тенденціями / Т. П. Шинкарук // Економіка і прогнозування. – 2012. – № 1. – С. 77–92.
9. Сайт Національного банку України. Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>
10. Попов В. Стратегии экономического развития [Текст] / Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». – М: Изд. дом Высшей школы экономики, 2011. – 336 с.
11. Сайт Transparency International. Режим доступу: <http://ti-ukraine.org/>
Стаття надійшла до редакції 15.11. 2014.

T. Mosiychuk

STRUCTURAL CHANGES AS THE BASIS OF STRENGTHENING INNOVATION COMPONENT OF NATIONAL ECONOMIC SECURITY

The paper analyzes the structural deformation of Ukrainian economy that threatens the economic security of the country. This study identified the structural problems that require urgent solutions to modernize the economy and accelerate innovative development. The author analyzes the statistics that shows the dangers of structural degradation of the real sector of Ukraine, which is dominated by the branches and productions with low-technology processing. This branch deformation is related to the continued existence of the structure of investments across many sectors, from the very high proportion of sectors that are engaged in financial intermediary activities and mining operations, and a very low proportion of innovation expenditures on equipment and software in the leading sectors the domestic economy.

Due to the increasing deformation patterns of the real economy, the decline in production, escalating technological weakness, investment and innovation decline in reproducible processes, negative changes have happened in the components of GDP. Structural imbalances appear in excessive consumption and insufficient savings.

Activation of economic restructuring in Ukraine is impossible without expanding financial provisions of companies' investment activity. The author concludes that the presence of

a strong network of state financial institutions did not become the driving force that would activate the bank crediting of real economy's investment activity.

Strengthening of the financial system role as a means of economic development based on innovation is possible under the implementation of one of the major models of national innovation system: mostly based on market mechanisms or the dominance of centralized management of innovation processes.

The author believes that under conditions of high corruption and institutional immaturity the selective approaches to innovation policy will be ineffective in Ukraine. The author substantiates the need for government support of priority areas in innovation by primarily non-selective methods that give advantages to a large group of companies automatically, without the official's actions. The non-selective methods of innovation policy work equally well under the well-functioning institutions, as well as under the poorly performing public institutions. The author reaches conclusions regarding the need to return to an active innovation policy, including the application of fiscal methods.

Key words: *Structural reforms, innovative development, innovation policy, economic security.*

УДК 378.3

М. Ю. Авксентьев

ОГЛЯД СИСТЕМ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСУВАННЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ВИЩИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ

У статті проаналізовано систему фінансування вищої освіти в Україні, Росії та Білорусії. Розглянуті способи залучення коштів для розвитку освітньої сфери в порівнянні з іншими країнами. Доведено необхідність застосування змішаної системи фінансування освіти.

Ключові слова: держзамовлення підготовки фахівців, державне фінансування вищої освіти; доступна вища освіта; безкоштовне отримання вищої освіти; фінансова підтримка студентів.

Постановка проблеми. Процес планування кількості необхідних працівників є дуже важливим елементом розвитку ринкової економіки, а для його ефективного проведення необхідно вивчати досвід інших держав з метою уникнення проблем і використання позитивних моментів.

Аналіз публікацій з проблеми. При написанні статті використовувалися всі відкриті джерела мережі Internet, що дало змогу більш точно розглянути різні системи освіти в більшості країн, які мають суттєві відмінності, проаналізувати способи фінансування навчальних закладів. Окремі питання цієї проблематики присутні в дослідженнях М. Ю. Білінець, А. О. Касич, Г. А. Лукичов, Є. О. Малік, В. М. Філіпов.

Викладення основного матеріалу. Поняття «Держзамовлення» на підготовку фахівців з вищою або професійною освітою зустрічається винятково в країнах пострадянського простору. Це пов'язане з прийнятою в плановій економіці системою прогнозування й планування потреби у фахівцях певних професій залежно від планових завдань розвитку економіки в цілому.

Однак потреби у фахівцях в умовах ринкової економіки не мають чітких тенденцій і прогнози в цій галузі не характеризуються достатньою надійністю. Незважаючи на це, система «держзамовлення» продовжує функціонувати й визначається відповідними положеннями, рекомендаціями й методиками.

Розглянемо принципи формування держзамовлення на підготовку фахівців на прикладі України, Російської Федерації й республіки Беларусь.